

Mehmet Salih Omurtak (1889-1954)

Babası Hüsameddin Bey, annesi Fatma Hidayet Hanım'dır. İstanbul Sofular'da doğmuştur. Nüfus kayıtlarında doğumu İstanbul-Sofular olarak yazılıdır. Ancak Askerî safahat cetvelinde doğum yeri Selanik olarak kaydedilmiştir. Daha sonra verilmiş bir nüfus kayıt örneğinde de doğum yeri Selanik olarak kaydedilmiştir. Burada bir çelişki söz konusudur. Eminönü ilçesi Kumkapı nahiyesi nüfusuna kayıtlıdır. Harp Okulu'na 14 Ocak 1905 (1 Kânûn-ı sâni 1320) tarihinde kaydolmuştur. Harp Okulu'nu 20 Eylül 1907'de (7 Eylül 1323) bitirerek teğmen olmuştur. Harp Akademisini ise 13 Ağustos 1910'da bitirerek kurmay yüzbaşı olmuştur. 1911-1912 Osmanlı-İtalyan savaşına katılmıştır. 13 Şubat 1911'de Yemen Genel Kuvvetleri Komutanlığı karargâhında emir subaylığı ve 1. Şube Müdürlüğü yapmıştır. 1914 yılında Genelkurmay karargâhında 3. Şube Müdürlüğü, I.Kolordu 'da kurmay subaylık, 1915'de II. Ordu kurmay subaylığı yapmıştır. 1916'da binbaşılığa yükselmiş ve 1917'de IV. Kolordu kurmay subaylıklarında bulunmuştur. 10 Ekim 1917'de Avrupa harp cephelerini görmek üzere Almanya'ya gönderildi. 27 Aralık 1917'de askeri delege olarak Brestlitovsk Barış konferansı'na katılmıştır. 28 Şubat 1918'de V. Ordu Harekât Şube Müdürü, 8 Haziran 1918'de Şark Ordular Grubu Harekat Şube Müdürü görevlerinde bulunmuştur. 12 Ağustos 1918'de III. Ordu Kurmay Başkan Yardımcısı; 23 Ekim 1918'de Genel Karargâh 1.Şube'de Müdür Yardımcısı ve 11 Ocak 1919'da Harbiye Nezareti Başyaverliğine atanmıştır.

Harbiye Nazırı Cemal Paşa (Mersinli) 1 Ocak 1920 yılında yaveri Binbaşı Salih Bey'i Ankara'ya **Mustafa Kemal** ile bazı konuları görüşmek üzere gönderdi. Bu görevde iken Anadolu'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul ile ilgili olan gizli haberleşmelerini sağlamıştır. Ancak Ankara'dan İstanbul'a geri dönmeyip Milli Ordu'ya katılmıştır. İlk başlarda **Heyet-i Temsiliyye**'nin askeri işlerinde yer aldı. Daha sonra 30 Aralık 1920'de Genelkurmay Harekât Şubesi müdür vekili oldu. Binbaşı rütbesinde 2 Eylül 1921'de Genelkurmay II. Başkanı oldu. 1921 yılında Yarbay rütbesine yükseltilmiştir. Ardından da 2 Ekim 1921'de 61. Tümen Komutanlığı'na atandı. Tümen komutanlığına tayini Kolordu Komutanı Kemalettin Şami Paşa ile Batı Cephesi Komutanı **İsmet Paşa** (İnönü) arasında sürtüşmeye sebep olmuştur. Bunun üzerine Kemalettin Sami Paşa istifa ederek Kolordu Komutanlığı'nı Cemil Cahit (Toydemir) Bey'e bırakarak karargâha dönmüştür. Salih Bey ise Tümen Komutanlığı görevine başlamıştır. Kemâlettin Sami Paşa özür dilemiş ve görevine tekrar iade edilmiştir. Salih Omurtak Bey, Milli Mücadelenin sonuna kadar da 61.Tümen Komutanlığı yapmıştır. 1922'de Albay rütbesine yükseltilmiştir. 12 Ekim 1924'te III. ordu kurmay başkanı, 31 Ekim 1924'de 8. Kolordu Komutan vekili, 1926'da Tümgeneral ve 10 Şubat 1927'de 8. kolordu komutanı olmuştur. 1925'te **Şeyh Sait** ve Genç İsyanı'nda, 1930 yılında Zeylan ve Ağrı harekâtında görev aldı. 18 Mart 1930'da 9. kolordu komutanı iken 30 Ağustos 1930'da korgeneral olmuştur. 8 Mayıs 1934'te 3. kolordu komutanı olarak görev yapmıştır. 30 Ağustos 1940'da da orgeneral olmuş ve Yüksek Askeri Şura üyeliği yapmıştır. 14 Ocak 1944'te Genelkurmay II. başkanlığına getirilmiştir. 17 Haziran 1946'da I. ordu komutanlığı yapmış ve 01.08.1946'da Türkiye Cumhuriyet'nin üçüncü genelkurmay başkanı olmuştur. 1948 yılı Aralık ayı içinde hastalığı şikâyetiyle Gülhane Tıp akademisine müracaat etmiş ve 3 Ocak 1949'da üç ay süre ile sağlık sebebiyle izin verilmiştir. Genelkurmay Başkanlığı sırasında hastalanmış ve Milli Savunma Bakanlığı'nın 5 Temmuz 1950 tarih ve 1812 sayılı yazısı üzerine Bakanlar Kurulunun 6 Temmuz 1950 tarihli kararı ile emekli olmuştur. Emekliliği 1 Ağustos 1950 tarihinden geçerli sayılmıştır. 1950 yılına kadar 40 yıl 11 ay 17 gün fîli hizmeti ve 12 sene 6 ay 21 gün itibari hizmeti dolayısıyla toplam 53 sene 6 ay 8 gün hizmet ederek emekliye ayrılmıştır.

Yemen'de bulunduğu 31 Ocak 1326'dan(13 Şubat 1911) 18 Ocak 1327'ye(31 Ocak 1912) kadar "Sıcak memleket

zammı" almıştır. İtalyan Harbi'nden kıdem zammı almamıştır.

Balkan Harbi dolayısıyla 3 Ekim 1328 (16 ekim 1912) ile 16 Eylül 1329 (29 Eylül 1913) arasında harp zammı almıştır. I. Dünya harbi'ne iştirakinden dolayı 16 Ekim 1330 (29 Ekim 1914) ile 31 Ekim 1334 (31 Ekim 1918) arası harp zammı almıştır. İstiklal Harbi dolayısıyla 22 Nisan 1336'dan (22 Nisan 1920) 23 Ağustos 1339 (23 Ağustos 1923) arası harp zammı almıştır. Şark ta görev yaptığından dolayı 29 Mart 1930 ile 26 Mayıs 1934 arası şark hizmeti zammı almıştır. Böylece toplam 12 yıl 6 ay 21 gün kıdem zammı almıştır. Yukarıda saydığımız katıldığı harplerde Osmanlı, Alman, Avusturya- Macaristan devletlerince nişan ve madalyalar verilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da İstiklal Madalyası verilmiştir. 1950 yılında hastalığı sebebiyle emekliye ayrılmıştır.

23 Haziran 1954 Çarşamba günü akşam saat 19.05 sularında Ankara Bahçeli Evlerdeki evinde vefat etmiştir. Salih Omurtak bekâr olarak hayatını geçirmiştir. Hacı Bayram Camii'nde Cuma namazından sonra kılınan cenaze namazını müteakip Cebeci Şehitliği'ne defnedilmiştir. Cenazesine üst seviyeden katılım olmuştur. Merasime TBMM Başkanı, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü, Genel Sekreter Kasım Gülek, Cumhurbaşkanı adına Özel Kalem Müdürü, yaveri, askeri ve sivil erkân katılmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, Millî Savunma Bakanı ve kuvvet komutanlıkları, yabancı askerî misyon temsilcilikleri, talebe cemiyetleri başkanları çelenk göndermişlerdir. Cenazeye çok kalabalık bir iştirak olmuştur. Omurtak'ın Türk Bayrağı'na sarılı tabutuna 28. Piyade Alayı Sancağı ve 28. Tümen Bاندosu eşlik etmiştir. Ulus Meydanı'nda top arabasına konulan tabutun arkasında Omurtak'ın İstiklâl Madalyası'nı ailesinden bir yüzbaşı taşımıştır. Fransızca ve Almanca bilmektedir.

Ölümü Türk basınında önemli bir yer tutmuştur. Cephelerde beraber çalıştığı komutanı ve mesai arkadaşı İsmet İnönü "*Halkçı Gazetesi*"nin 26 Haziran 1954 tarihli nüshasında "*Orgeneral Salih Omurtak*" isimli bir makale kaleme almıştır. İnönü yazısına "*Milletimiz, büyük bir komutanını kaybetmiştir. Rahmetlinin asker ve komutan olarak bütün ömrü, vatanımıza en yüksek hizmetlerin ifası ile geçmiştir.*" diye başlamaktadır. İnönü, Salih Omurtak'ı değerlendirdiği yazısında O'nun meslek hayatını "*kurmay subay, muharebelerde komutan ve büyük muharebelerden sonra yüksek derecede sorumlu*" olarak üç kısımda mütalaa etmektedir. 21 yaşında genç bir subay iken gönüllü olarak Yemen Seferi Kuvvetinin kurmay subaylığına tayin edilmiş ve iki sene güç şartlarda Yemen'de çalıştıktan sonra Balkan Savaşları'na katılmıştır. İnönü "*bu kurmay hizmetleri Salih Bey için Balkan Harbi'nden sonraki ordu teşkilatı sırasında çok hevesle aranan bir mevki temin etmiştir*" diye yazmaktadır. Büyük Millet Meclisi Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyâseti teşekkül ettiği zaman, **Fevzi Paşa** (Çakmak) ve Binbaşı Salih (Omurtak) Mustafa Kemal Paşa ile yakın çalışan bir isim olmuş ve onun itimadını kazanmıştır. **Sakarya Zaferi**'nden sonra Albay olan Salih Omurtak 61. Tümen Komutanı olmuştur. Bundan sonra "*büyük kumandan meziyetleri iştirak ettiği muharebelerde birinci derecede kendini göstermiştir.*" Büyük Taarruz sırasında Yunan I. Kolordusu'na, Yunan II. Kolordusu'nun yardım etmesini önlemek gerekiyordu. İşte bu sırada Kızlar Yaylası'na taarruz eden 61. Türk Tümenine "*çok fedakârlık ve azim isteyen bir vazife ve onun kumandanına bütün muharebe meydanı üzerindeki tesirini hakkı ile kavrayacak bir kavrayış düşünüyordu*". Yunan Ordusu Başkumandan Vekili **General Trikopis** Uşak'ta esir edildiği zaman, **Batı Cephesi** Komutanı İsmet İnönü ile konuşurken mağlubiyetten sorumlunun kendisine vaktinde yardım etmeyen General Diyenis olduğunu söylüyor. Aynı anda orada esir bulunan Diyenis'e mesele sorulduğunda ise o "*daha ilk günü Kızlar Yaylası'ndaki bütün kuvvetlerini kaybettiğini*" söylemiştir. İşte Yunan Ordusu'nun en üst seviyeden komutanlarının esareti ile sonuçlanan bu muharebede başarı 61. Tümen Komutanı Salih Omurtak'a aittir. Bu durum Yunan II. Kolordu Komutanı General Diyenis tarafından itiraf edilmiştir. Salih Omurtak'ın 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruza katkısını o sırada cephe kumandanı olan İsmet Paşa şöyle değerlendirmektedir: "*Salih Omurtak, 26 Ağustos harekâtında bir tümene kumanda*

etmiş olmakla beraber, harbin neticesi üzerinde birinci derecede müspet tesir yapmış olan en yüksek komutanlarımızdan olmuştur. Askerî tarihimizin kendisini hem sanat, hem şahsî kumandanlık vasıflarıyla tebci ederek yâd edeceğine şüphe yoktur." Salih Omurtak komutanlık vasıfların her seferinde ortaya koyabilmiş başarılı bir askerdir. Kolordu Komutanlığı sırasında ortaya çıkan Ağrı İsyanı sırasında da askerlik sanatını ortaya koyarak isyanın bastırılmasında önemli bir rol oynamıştır. İnönü'nün deyimleriyle Salih Omurtak, "yüksek askeri vazife sorumlusu olarak en yüksek dereceye, Genelkurmay Başkanlığı'na liyakatle çıkmıştır. Milli Mücadele ve Cumhuriyet ordularının başından beri onun kıymetinde, yükselmesinde, zaferlerinde birinci derecede hissesi olan büyük komutanlarımızdandır." Hayatı boyunca memlekete büyük hizmetler etmiştir. Çevresinde her zaman sevgi ve hürmet hisleri yaratmış kıymetli bir askerdir. Salih Omurtak, Atatürk'ün en çok takdir ettiği ve sevdiği komutanlardan biri idi. Muhtelif tarihlerde ordu komutanlıklarında bulunmuş, emri altındaki en yüksek subaydan, erlere kadar herkese kendini saydırmış ve sevdirmiştir. Genelkurmay Başkanlığı sırasında orduda bir takım ıslahatlar da yapmıştır. Genelkurmay Başkanlığı sırasında İngiltere'yi ziyaret etmiş, hastalığı sırasında da Amerika'ya tedavi için gitmiştir.

Eserleri: Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan İslam Ansiklopedisi'nin I.Cildinde bulunan "Atatürk" Maddesini yazarlar arasındadır. Madde, Salih Omurtak, Hasan Ali Yücel, İhsan Sungu, Enver Ziya Karal, Faik Reşit Unat, Enver Sökmen ve Uluğ İğdemir tarafından müştereken yazılmıştır. (İslam Ansiklopedisi, "Atatürk", I.cilt, Millî Eğitim Basımevi, 5.baskı, İstanbul 1978, s.718- 807.) Bu madde 1970 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından "Atatürk" adı ile kitap olarak da basılmıştır.

Hamit PEHLİVANLI

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk**, -İkinci Elli Bin- Türkiye'de Tab' ve Neşri Türk Tayyare Cemiyeti'ne Tevdi Edilmiştir, Ankara 1927.

Cumhuriyet, Yıl 30, Sayı 10741, 24 Haziran 1954 Perşembe; Sayı 10743, 26 Haziran 1954 Cumartesi.

Cumhuriyetimizin 75. Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri, Ankara 1998.

Gazi Ahmed Muhtar Paşa, **Takvimü's-Sinîn**, Haz. Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1993.

Halkçı, Yıl 1, 24 Haziran 1954 Perşembe (Sayı 181), 25 Haziran 1954 Cuma (Sayı 182), 26 Haziran 1954 Cumartesi (Sayı 183).

İNÖNÜ, İsmet, "Orgeneral Salih Omurtak", **Halkçı Gazetesi**, Yıl 1, 24 Haziran 1954 Perşembe (Sayı 181), 25 Haziran 1954 Cuma (Sayı 182), 26 Haziran 1954 Cumartesi (Sayı 183).

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar**, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1985.

İSKORA, Muharrem Mazlum, **Harp Akademileri Tarihçesi (1846-1965)**, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1966.

Milliyet, Yıl 5, Sayı 1483, 24 Haziran 1954 Perşembe.

SGK-ESA-Sosyal Güvenlik Kurumu-Emekli Sandığı Arşivi: Mehmet Salih Omurtak'ın 89-165-008 Numaralı Şahsi Dosya Muhteviyatı.

TOKER, Hülya, ASLAN, Nurcan, **Birinci Dünya Savaşı'na Katılan Alay ve Daha Üst Kademedeki Komutanların Biyografileri**, Cilt III, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

Türkiye Ansiklopedisi, 1. Cilt, Kaynak Yayınları, İstanbul 1974.

Türkiye Ansiklopedisi, 2. Cilt, Kaynak Yayınları, İstanbul 1974.

ÜZÜMERİ, M. Ekrem, DİNÇER, Selami, KAZANCI, Sadi, **Türkiye Ansiklopedisi**, 5.Cilt, Ankara 1957.

Zafer, Yıl 6, Sayı 2002, 24 Haziran 1954 Perşembe.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-salih-omurtak-1889-1954/?pdf=3489> adresinden erişilmiştir